

Från 64 Västerlånggatan, Stockholm

af

Sune Ambrosiani.

Uppmätningar och ritningar af *Anders Roland*.

Hvarje oktober månad synes vara de stora rifningarnas tid i Stockholm. Det ena gamla märkliga huset efter det andra blir då jämnadt med jorden, ofta utan någon föregående undersökning. Ej heller är det tillfälle att under rifningens gång göra iakttagelser öfver de många förändringar, som gamla byggnader regelbundet genomgått. Ej sällan förintas på detta sätt af okunnighet eller brist på intresse många betydelsefulla rester af förgången svensk kultur, rester som man synnerligen väl skulle behöfva få studera för att komma till en fullständigare kunskap om vårt lands odlingshistoria. Nordiska Museet saknar beklagligt nog möjligheter att ens tillnärmelsevis hålla reda på allt som vid denna årstid försvinner inom loppet af några få veckor. Regelbundet bedrifvas rifningarna på så många ställen på en gång, att det skulle fordras en anseelig tillökning i museets personal för att på lämpligt sätt kunna följa med hvad som då aflägsnas.

En och annan gång kommer dock ett meddelande om, att någonstädes en rifning är i görningen. Så har inträffat med huset 64 Västerlånggatan. Man afsåg här ej husets fullständiga nedrifvande, utan man ämnade behålla de gamla yttermurarna, men göra om våningarna. Huset skulle få en ny rumsindelning och ny inredning. I de gamla rummen hade för öfrigt mångt förflutet årtionde lämnat ett och annat spår efter sig. Allt detta har naturligtvis tagits bort.

En våning, där delar af en gammal inredning med karakteristiskt utseende ehuru illa medfaren fanns kvar, var belägen en trappa

upp. Kring en förstuga i midten lågo 5 rum grupperade. Mot gården funnos: ett större rum och därinvid den sängkammare med alkov, från hvilken flera af bilderna äro hämtade, samt mot Västerlånggatan trenne smärre rum, fig. 1.

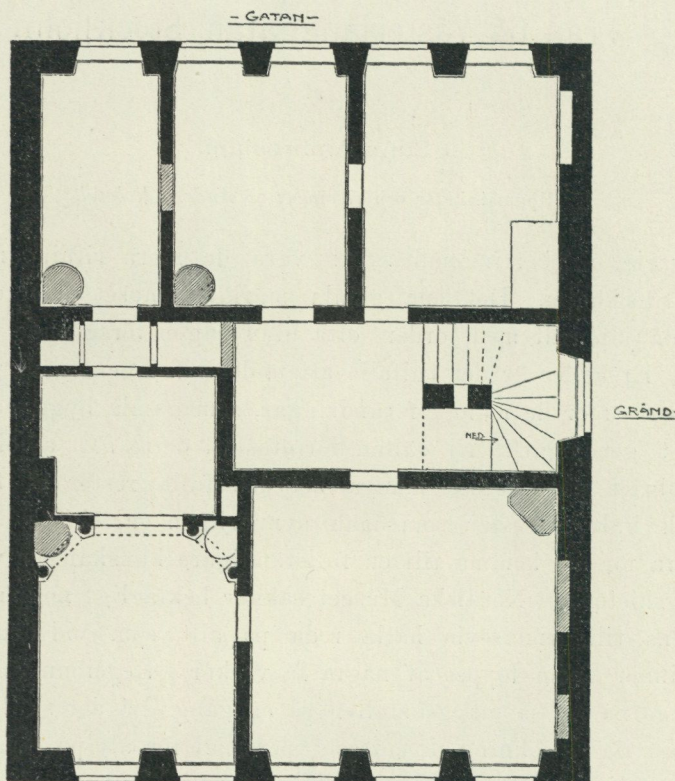

Fig. 1. Plan af våningen 1 tr. upp.

De båda gårdsrummen hade ännu i behåll sitt 1700-tals utseende. Taken voro af gips med en å duk målad plafond i midten. Taklisten, som var af trä, har i sängkammaren det utseende, som interiören, fig. 2, och detaljer, fig. 3, utvisa.

I det större rummet förekom samma taklistmotiv, ehuru något varieradt. De små rosetterna å fig. 3 äro skurna i poppel(?)bark. Senare påmålning har emellertid förändrat dem så, att man först efter renskrapning kunde få fram deras gamla utseende. (Nord. M. 107,275.)

Väggarna ha troligtvis saknat beklädnad och stått putsade. Deras enda prydnad utgjordes af en målad ram, ett tämligen bredt, nu åtminstone grått band. Allenast putsade väggar synas ej ha varit ovanliga ännu under 1600-talets senare del. Så är det i flera af rummen på det Torstensonska Ulfunda, byggt strax före 1650. Detsamma har jag äfven iakttagit å den 1904 rifna f. d. Braheska

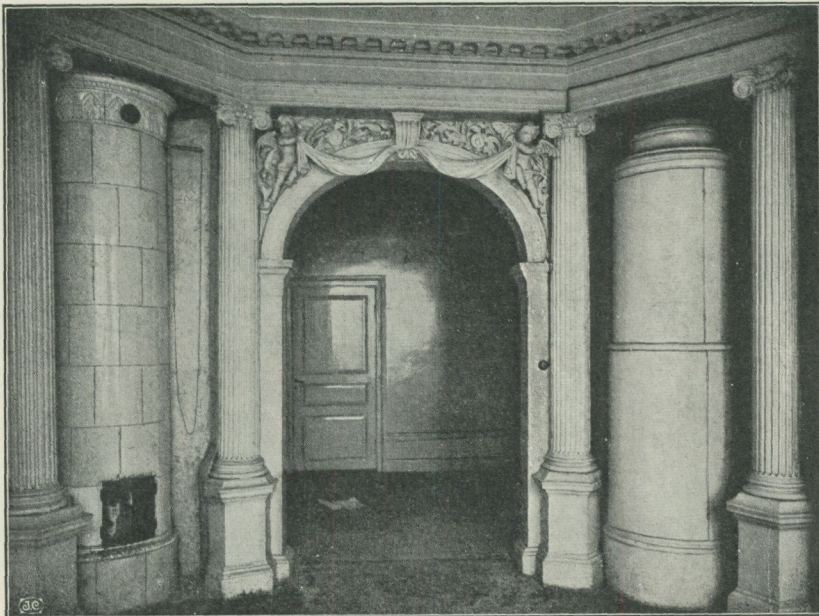

Fig. 2. Interiör, alkovväggen i kammaren.

egendomen i början af Kungsholmen, dit en del af de Bolinderska verkstäderna sedermera förlades. När så varit i slotten, väcker det ingalunda någon förvåning, att samma enkelhet rådt hos mindre välstående samhällsklasser, t. ex. i det 1903 rifna huset 15 Vollmar Yxkullsgatan.

I de båda rummen i 64 Västerlånggatan har det nedtill funnits en panel af trä. Sängkammarens södra vägg visar fig. 4, detaljuppmätningar af de olika profilerna fig. 5. Dörrarna hafva varit enkeldörrar med 3 speglar, se fig. 4 och interiören fig. 2. Fönsterfodrets utseende och trävirkets profiler visar fig. 6.

Sammanställer man planen fig. 1 och interiören fig. 2 erhåller man en god föreställning om sängkammarens utrymme. Utseendet af skiljeväggen mellan alkoven och rummet visar interiören.

Af en äldre på platsen befintlig rumsanordning har man dragit nytta för alkoven. På insidan af den af rummets väggar, som tillika utgör brandmur, är nämligen sedan gammalt en utläggning af muren för rökgångar; kanske har äfven en öppen spis under ett tidigare skede här haft sin plats. Denna utläggning af muren blef lämplig utgångspunkt för alkovens ena sida. Den motstående sidan ordnades så, att den skulle korrespondera mot den förutnämnda.

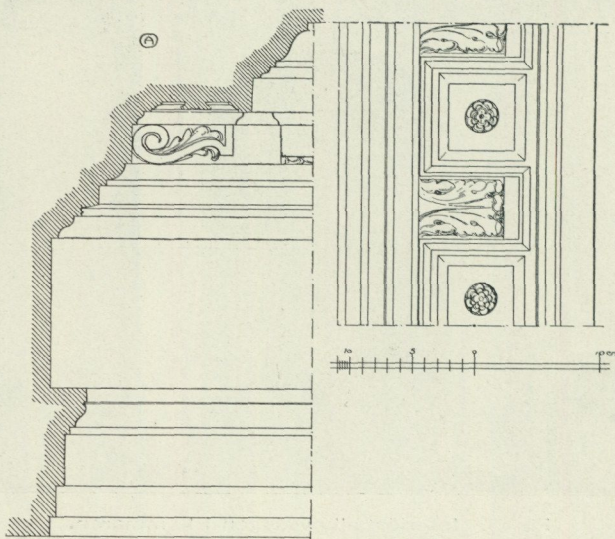

Fig. 3. Taklist från 1700-talet, tvärsnitt och plan.

Detaljer från kolonnerna å framsidan af alkoven visar fig. 7; snitt af arkivolt och anfangslisten till bågöppningen visar fig. 8. I nischerna å ömse sidor om denna har man i den ena satt en kakelugn och i den andra en imitation i trä af en sådan. Som å fig. 2 synes är den verkliga kakelugnen en sådan af hvita kakel från 1800-talets midt. Skåpet i den andra nischen har däremot den välkända formen af en rund kakelugn från 1700-talets senare hälft. Säkert har den hvita kakelugnen fått efterträda en ugn af just det utseende, som skåpet visar. Alkovens framsida är knappast äldre

än den tid den imiterade ugnnsformen anger, så väl är skåpet insatt i sin omgifning, att någon ålderskillnad väl ej finnes. Det ges nämligen en förvånansvärd likhet mellan vissa gustavianska inredningar och möbler med sådana från en rätt tidig del af 1700-talet, som ännu har mycket af barocktraditioner uti sig. Utom detta exempel i Västerlånggatan 64 gifves det åtskilliga andra. På egendomen Hanstavik utanför Södertälje finnes t. ex. i en sal i bottenvåningen befryndade inredningsdetaljer från gustaviansk tid, som man vid hastigt påseende skulle kunna tro vara några årtionden äldre.

Enligt uppgift skulle den gamle ägaren af huset vid Västerlånggatan ha förbehållit sig denna alkovvägg vid försäljningen för att lämna den till Drottningholms slott. Anledningen härtill antar jag vara, att man trott den härstamma från ungefär samma tid som nämnda slott. I den af hofintendenten G. Lindgren skrifna delen i det till 1897 års utställning utgifna stora

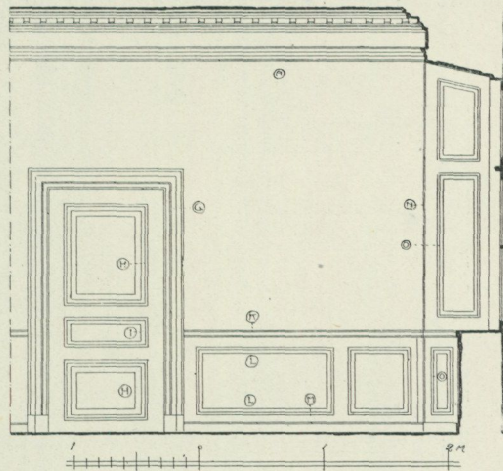

Fig. 4. Sängkammarens södra vägg.

verket Stockholm, finnes uttalanden i denna riktning. Som nämnt synes mig detta vara ett för tidigt daterande af ifrågavarande vägg.

När man började aflägsna de i det föregående omnämnda taken, panel m. m. i de båda rummen, gjorde man emellertid nya intressanta fynd. Det visade sig nämligen, att ofvan gipstaken sutto äfven de äldre bjälktaken kvar, fig. 9. Det är väldiga träd som användts, ty det är endast en stock öfver hela spännvidden mellan ytterväggarna. Bjälkarna, som fått den profil fig. 10, 11 visar, ha sin längdriktning parallelt med Västerlånggatan. På de tre nedifrån synliga sidorna voro bjälkarna dekorerade i färger med stiliserade växtmotiv. På bjälkarna låg en blindbotten af snedt afskurna

korta plankbitar, äfven dessa med en profilering. Dessa profiler, fig. 11, så väl som kanterna utefter bjälkarna hade sedan målats i skiftande bjärta färger (gult, blåhvitt, orangerödt och mattgrönt). Grundfärgen på bjälkar och blindbotten var gråhvit.¹

Innertak konstruerade på ett liknande sätt synas ha varit vanliga i Stockholm såväl under slutet af 1500-talet som under 1600-talet.

Vid en ombyggnad i Stockholms enskilda banks hus vid Stora Nygatan påträffades ett liknande tak, ehuru mycket rikare dekoreradt än det i 64 Västerlånggatan funna. Sedermera har det först-

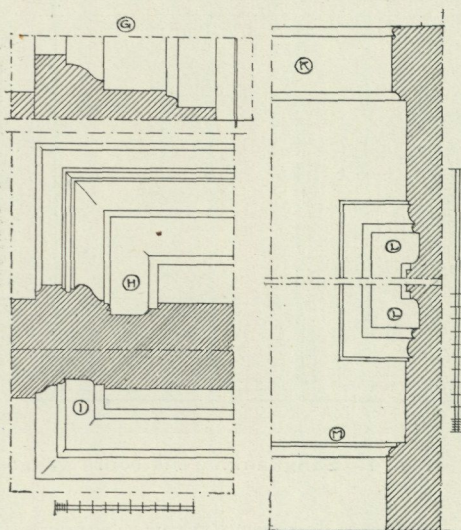

Fig. 5. Detalj från fig. 4.

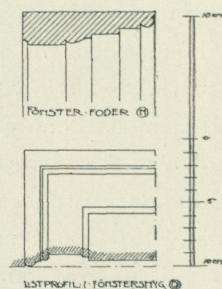

Fig. 6. Detalj från fig. 4.

nämnda blifvit uppsatt i en salong å fru Anna Wallenbergs egen-
dom Malmvik å Lofön, ej långt från Drottningholm. Dess ålder är
1500-talets slut. Yngre sådana ha under rifningen af huset Arse-
nalsgatan 2 D i Stockholm påträffats i många rum. Delar af dessa
kunna få ses i Nordiska Museet, sedan museet lyckats förvärfva
åtskilliga af dem.

¹ Äfven i husets öfriga bjälklag finnas mäktiga bjälkar med spår af liknande
dekorerad som i ofvan beskrifna tak. Några dekorerade bjälkar har ägaren, dir. G. Fri-
berg, öfverlämnat till Nordiska Museet.

I 64 Västerlånggatan komma bjälkarna i det gamla taket till större delen att fortfarande få göra tjänst, men blifva gifvetvis öfvertäckta. Uppmätningen af taket, fig. 9, är från rummet bredvid sängkammaren; liknande tak finnas emellertid också i denna så-

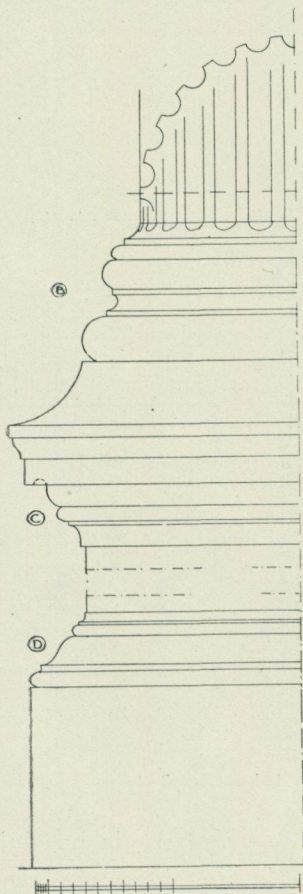

Fig. 7. Detalj från en af kolonnerna fig. 2.

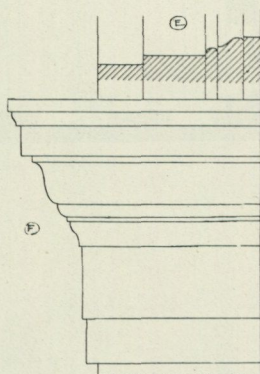

Fig. 8. Detalj från en af kolonnerna fig. 2.

väl som i alkoven. I södra väggen af det nyssnämnda rummet kom vid rifningen jämväl fram ett par nischer, fig. 9. På väggen vid sidan af dessa funnos spår af målade draperier från samma tid. Nischernas form tyder på att väggen byggts under slutet af 1500-

eller början af 1600-talet. Äfven annat anger detta som tidpunkten för byggnadens uppförande, såsom formen på källarnas höga tunn-hvalf,¹ de där bevarade dörröppningarna af tegel och ej minst portalen mot Västerlånggatan, fig. 12.²

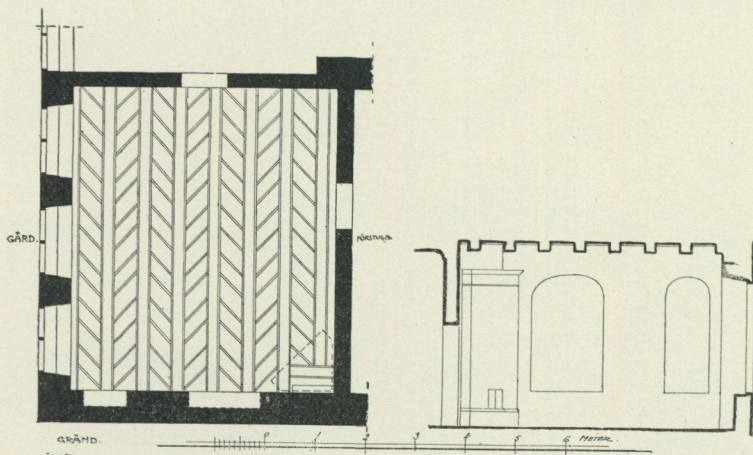

Fig. 9. Yttre rummet, tak och nischer i södra väggen, omkr. år 1600.

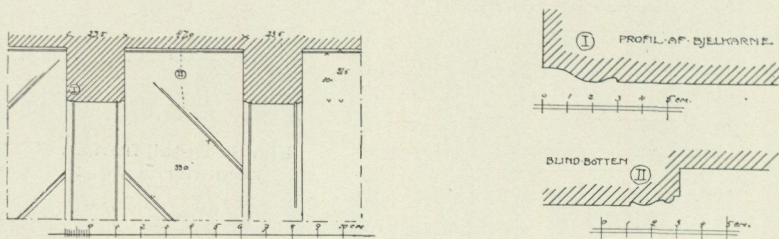

Fig. 10, 11. Detaljer från taket fig. 9.

Som man finner ha här påträffats rester af gamla inredningar, värda stor uppmärksamhet på grund af de ej oviktiga upplysningar de lämna om de gamla stockholmarnes lefnadssätt och smak. Det vore då i hög grad önskligt, att det gafs tillfälle att få uppmäta flera af dessa gamla hem, innan den moderna verksamheten kräver

¹ Som ett kuriosum kan omnämnas, att det från källarrummet närmast gatan går en hvälfd gång in under denna, hvilken gång sedan länge varit förmurad.

² Portalen skall nedtagas vid husets omändring och kommer på grund af de nya anordningarna i husets inre att flyttas, sedan den renhuggits från oljefärgen.

plats för sina behof. Det förefaller som om byggnadsföretag, däri det ofta nedlägges miljoner kronor, omärkligt skulle fördyras, om byggherren i tid vidtog åtgärder att i bild bibehålla hvad som skall försvinna. Fortsätter man nämligen inom de gamla stadsdelarna år efter år som hittills att rifva ned, så kommer det

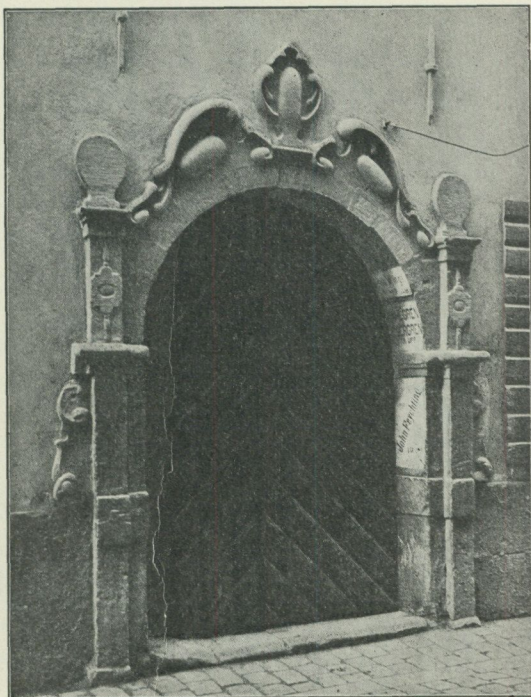

Fig. 12. Portal mot Västerlånggatan.

snart ej att finnas kvar i Stockholm några gamla byggnadsminnen, hvarken vår storhetstids många karakteristiska stormansboningar eller den mer anspråkslösa borgarklassens hem, lika litet som några fullt trovärdiga uppmätningar och beskrifningar, hvilka kunna lämna besked om, huru de i sin tid sett ut.